

УДК 159.938.3:378

DOI <https://doi.org/10.30970/2522-1876-2020-6-22>

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ГРУПИ НА ОСОБИСТІТЬ НА ПРИКЛАДІ СТУДЕНТСЬКИХ ГРУП

Наталія Юнг

*Одеський національний університет імені. І.І. Мечникова,
вул. Дворянська, 2, м. Одеса, Україна, 65082
e-mail: YNV_2010@mail.ru*

Христина Ковальська

*Одеський національний університет імені. І.І. Мечникова,
вул. Дворянська, 2, м. Одеса, Україна, 65082
e-mail: KK_Kov@ukr.net*

Статтю присвячено теоретико-емпіричному дослідженню особливостей впливу групи на особистість на прикладі студентських груп.

Завдання дослідження полягає у розкритті особливостей групи та особистості у цілому як об'єкта психологічного аналізу та дослідження. Для досягнення завдання потрібно проаналізувати теоретичні аспекти даної проблеми в психологічній літературі, з'ясувати основні параметри, характеристики та класифікації груп та провести дослідження психологічних особливостей впливу групи на особистість на прикладі студентських груп.

«Особистість» – це поняття, яке означає все те, що є в людині надприродного, історичного. Поняття «особистість» підкреслює загальні для людства риси, можна сказати, що «особистість» – це характеристика людини з боку тих рис, які формуються під впливом соціального оточення.

Метою нашого емпіричного дослідження було вивчити особливості впливу групи на особистість. Плануючи дослідження, ми ставили завдання розкрити теоретичні аспекти вивчення особливостей групи; визначити особливості впливу групи на особистість; дослідити даний вплив на особистість, а також ті сфери особистості, які найбільш піддатливі впливу.

Ми висунули таку гіпотезу, що згуртованість групи прямо пропорційно впливає на психологічний стан особистості. Довести її нам допомогли вибрані методики. У результаті проведення кореляції було встановлено, що існують значущі обернені зв'язки між згуртованістю групи і стресом та тривожністю її учасників. Це означає, що чим більша згуртованість учасників групи, тим менші тривожність та стрес у самих учасників і відбувається менший вплив групи на особистість. Дані кореляційні зв'язки показують значимість групових процесів у психологічному стані всіх учасників групи.

Визначено зміст поняття та ознаки феномену впливу групи на особистість.

Ключові слова: група, особистість, взаємозв'язок, вплив, позитивний вплив, негативний вплив, конформізм.

Постановка проблеми. Взаємозв'язки між людьми мають універсальний характер, тобто людина пов'язана не тільки з тими, хто її оточує, а й опосередковано з усіма іншими людьми. Життя передбачає взаємодію людей між собою та здійснення ними взаємного впливу один на одного. Існування різних об'єднань, груп та їхній вплив на психіку окремої людини – це об'єктивний результат історичного розвитку людської цивілізації.

Сьогодні в Україні існує значна кількість груп, деструктивних і конструктивних за своїм впливом на особистість. До того ж загальний стан економічної, політичної нестабільності, культурної збідності суспільства є значним фактором стресу, що здійснює психологічний тиск на сучасного українця, загострює його особистісну проблематику та внутрішні протиріччя. Так, складні умови реального життя викликають бажання втекти від реальності, віднайти спокій та задоволення депривованих потреб. Форми такої втечі досить різні, однією з таких форм є вступ до різноманітних груп.

Головну роль у процесах формування та розвитку особистості відіграють виховання, навчання та освіта. Процес розвитку особистості відноситься до психологічного періоду, а цілеспрямоване формування – до педагогічного. Процес формування ставлення та розвитку особистості відбувається протягом усього життя людини у різних соціальних групах, де вона грає різні соціальні ролі: у сім'ї, навчальних закладах, професійних та трудових колективах, групах стимулювання, релігійних групах, стихійних групах тощо.

Група має велике значення для особистості насамперед тому, що є певною системою діяльності, а людина є її суб'єктом, включеним у систему суспільних відносин. Єдність сутності та особливостей діяльності (навчальної, професійної, побутової тощо) породжує спільність психологічних рис групи, насамперед «групової свідомості». Такими рисами є групові інтереси, потреби, норми, цінності, цілі. Кожний член групи усвідомлює свою належність до групи завдяки прийняттю цих характеристик та усвідомленню психологічної спільності з іншими членами цієї соціальної групи, тому універсальним принципом входження до певної спільноти є формування усвідомлення почуття «ми», що засвідчує належність до певної групи. Саме в цьому виявляється специфіка соціально-психологічного аналізу групи, що визначає риси, які роблять групу психологічною спільнотою та дають змогу кожному членові ідентифікувати себе з групою [1].

Під час входження особистості в групу вона зустрічається з низкою об'єктивних і суб'єктивних перешкод, які потребують більш глибокого вивчення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми. З аналізу психологічної літератури (Г.М. Андрєєва), основних положень концепції психологічної стійкості особистості (С.П. Крупник) бачимо, що особистість як суспільна істота формується у процесі навчання, виховання, праці та спілкування з іншими людьми. Разом із тим важливу роль у становленні особистості відіграють природжені особливості. Зовнішні впливи діють на особистість через її внутрішнє, природжене, раніше набуте, тому, щоб пізнати особистість, її психологію, треба з'ясувати конкретні умови її життя, виховання, праці, особливості середовища та взаємодії з ним.

Проблема розвитку та виховання особистості належить до найактуальніших соціальних аспектів суспільного життя і завжди потребує глибокого наукового обґрунтування психологічної сутності чинників цього процесу. У психологічних теоріях можна виокремити два напрями, які по-різному розглядають джерела психічного розвитку дитини: біологічний і соціальний.

Представники першого, біологічного, напрямку вважають, що провідним є спадкове, яке наперед визначає всі особливості розвитку особистості. Американський учений Е. Торндайк стверджує, наприклад, що всі духовні якості особистості, її свідомість – це такі самі дари природи, як і очі, вуха, пальці та інші органи тіла. Усе це спадково дається людині й механічно втілюється в ній після її зачаття та народження. Американський педагог Дж. Дьюї вважає, що людина навіть народжується з готовими моральними якостями, почуттями, духовними потребами [3].

Другий напрям розвитку особистості репрезентований соціогенетичною концепцією. Згідно із соціогенетичними теоріями, розвиток дитини визначається соціальними

умовами: в якому середовищі народилася та виховується дитина, у такому напрямі й відбувається її розвиток.

Також відзначимо експериментальні дослідження, присвячені даній проблемі (А.Л. Журавльов, Р.Л. Кричевський, Л.Е. Орбан-Лембрик, А.В. Петровський, І.В. Сиромятников, Ю.Л. Трофімов, Л.І. Уманський, М.Г. Ярошевський).

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у розкритті особливостей групи та особистості у цілому як об'єкта психологічного аналізу та дослідження.

Для досягнення завдання потрібно проаналізувати теоретичні аспекти даної проблеми в психологічній літературі, з'ясувати основні параметри, характеристики та класифікації груп та провести дослідження психологічних особливостей впливу групи на особистість на прикладі студентських груп.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Особистість» – це поняття, яке означає все те, що є в людині надприродного, історичного. Поняття «особистість» підкреслює загальні для людства риси, можна сказати, що «особистість» – це характеристика людини з боку тих рис, які формуються під впливом соціального оточення.

Метою нашого емпіричного дослідження було вивчити особливості впливу групи на особистість. Плануючи дослідження, ми ставили перед собою завдання розкрити теоретичні аспекти вивчення особливостей групи; визначити особливості впливу групи на особистість; дослідити даний вплив на особистість, а також ті сфери особистості, які найбільш піддатливі на вплив.

У проведеному дослідженні брали участь студенти III–V курсів економіко-правового факультету та факультету психології та соціальної роботи. Вибірка становила 60 студентів віком від 19 до 23 років. Віковий склад вибірки був таким: досліджувані віком 19 років – 7 осіб (11%); досліджувані віком 20 років – 15 осіб (25%); досліджувані віком 22 років – 30 осіб (50%); досліджувані віком 23 років – 8 осіб (14%). Особливістю вибірки стало те, що її становили переважно досліджувані жіночої статі (70%), чоловічої статі – 30%.

Для дослідження особливостей впливу групи на особистість нами використано такі методики: «Шкала реактивної та особистісної тривожності Спілбергера – Ханіна», «Методика самооцінки психічних станів» за Г. Айзенком, «Методика діагностики темпераменту» Я. Стреляу.

У ході дослідження студенти були протестовані за допомогою методики «Шкала реактивної та особистісної тривожності Спілбергера – Ханіна». У результаті тестування було обраховано показники рівнів особистісної та реактивної тривожності.

Кількість студентів із відповідними рівнями реактивної тривожності була такою: I рівень (низький) – 0, II рівень (середній) – 16 студентів, III рівень (високий) – 44 студенти. Відповідно було обраховано відсоткове співвідношення студентів за рівнями реактивної тривожності.

Кількість студентів з відповідними рівнями особистісної тривожності була такою: I рівень (низький) – 4 студенти, II рівень (середній) – 28 студентів, III рівень (високий) – 28 студентів. Відповідно було обраховано відсоткове співвідношення студентів за рівнями особистісної тривожності.

У результаті проведення діагностики студентів за методикою «Шкала реактивної та особистісної тривожності Спілбергера – Ханіна» ми встановили, що в досліджуваних показники реактивної та особистісної тривожності переважно знаходяться на середньому рівні (74% та 48%) та у невеликої частини – на високому рівні (26% та 48%), низький рівень мають лише 4%.

Наступним кроком у нашому дослідженні було проведення методики самооцінки психічних станів Айзенка. У результаті тестування отримано показники рівня тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності.

Ми встановили, що у студентів переважає середній рівень тривожності (74% опитаних), фрустрації (52%), агресивності (79%) та ригідності (87%). Своєю чергою, низькі та високі показники знаходяться у помітно невеликому відсотковому відношенні або взагалі відсутні.

Для студентів із середнім рівнем даних психічних станів характерні певна врівноваженість, розсудливість у діях і вчинках, емоційна стабільність. За високого рівня психічних станів студенти є тривожними, мають низьку самооцінку, уникають труднощів і невдач, агресивні та мають труднощі під час спілкування з оточуючими.

Згідно з отриманими результатами за методикою Я. Стреляу, ми встановили, що середні показники психічних процесів збудження, гальмування та рухливості знаходяться в межах норми.

Рівень процесів збудження – норма від 25 до 49, 62 – вище середнього. Отриманий показник – 39,2.

Рівень процесів гальмування – норма від 21 до 43, 61 – вище середнього. Отриманий показник – 40,3

Рухливість нервових процесів – норма від 24 до 48, 58 – вище середнього. Отриманий показник – 39,6.

Водночас в окремих представників отримані дані відхиляються від норми.

Рівень процесів збудження

Високі бали – сильна відповідна реакція на порушення, стимул; не виявляються ознаки позамежного гальмування, пряма кореляція з високими показниками за теплінг-тестом: швидке входження у роботу, виробленість і досягнення високої продуктивності; низька стомлюваність; висока працездатність і витривалість.

Низькі бали – слабка і запізнена реакція на порушення, швидко досягається позамежне гальмування, аж до ступору, відмови в роботі; низькі показники за теплінг-тестом; повільне входження в роботу, виробленість і невисока продуктивність праці, висока стомлюваність; низька працездатність і витривалість.

Рівень процесів гальмування

Високі бали – сильні нервові процеси з боку гальмування; збудження, стимули легко гасяться; швидке реагування відповідними діями на прості сенсорні сигнали, хороша реакція; високий самоконтроль, зібраність, пильність, холоднокровність у поведінкових реакціях.

Низькі бали – слабкість процесів гальмування, імпульсивність у відповідних діях на стимул, слабкий самоконтроль у поведінкових реакціях, певна розгальмованість, розхлябаність, невимогливість і поблажливість до себе; повільне або запізнеле реагування відповідними діями на прості сигнали; погана реакція, нерівне реагування, неадекватні реакції, схильність до істерії.

Рівень рухливості нервових процесів

Високі бали – легкість перемикавання нервових процесів від збудження до гальмування, і навпаки; швидкий перехід від одних видів діяльності до інших; швидке переключення, рішучість, сміливість у поведінкових реакціях.

Низькі бали – характерні для людей, схильних працювати стереотипно, які не люблять швидких і несподіваних змін у діяльності, інертних, що виявляють, як правило, низьку здатність перемикатися на нові види робіт і успішно освоювати нову професію; не придатні для роботи у швидкоплинних умовах.

Для дослідження психологічних особливостей впливу групи на особистість було використано такі методики: шкалу реактивної та особистісної тривожності Спілбергера – Ханіна, методику самооцінки психічних станів Г. Айзенка та методика діагностики температури Я. Стреляу.

Відносно методики «Шкала реактивної та особистісної тривожності Спілбергера – Ханіна» було досліджено: 74% студентів із середнім і 26% із високим рівнем реактивної тривожності та по 48% відносно середнього та високого рівнів особистісної тривожності.

Щодо методики самооцінки психічних станів Айзенка, то встановлено, що у студентів переважає середній рівень тривожності (74% опитаних), фрустрації (52%), агресивності (79%) та ригідності (87%). Своєю чергою, низькі та високі показники знаходяться у помітно невеликому відсотковому відношенні або і взагалі відсутні.

Згідно з отриманими результатами за методикою Я. Стреляу, ми встановили, що середні показники психічних процесів збудження, гальмування та рухливості знаходяться в межах норми.

Також було проведено кореляційне дослідження з метою з'ясувати наявність статистично значущого взаємозв'язку між впливом групи на особистість її учасника. Кореляційний аналіз характеризує ступінь взаємозв'язку ознак психічних процесів. Кореляційна залежність визначається принципом багатозначності. Зі зміною однієї ознаки інші ознаки набувають різних значень.

Висновки з проведеного дослідження. Ми висунули таку гіпотезу, що згуртованість групи прямо пропорційно впливає на психологічний стан особистості. Довести її нам допомогли вибрані методики. У результаті проведення кореляції було встановлено, що існують значущі обернені зв'язки між згуртованістю групи і стресом та тривожністю її учасників. Це означає, що чим більша згуртованість учасників групи, тим менші тривожність та стрес у самих учасників та відбувається менший вплив групи на особистість. Дані кореляційні зв'язки показують значимість групових процесів у психологічному стані всіх учасників групи.

Список використаної літератури

1. Андреева Г.М. Социальная психология. Москва : Аспект Пресс, 2001. 384 с.
2. Зимбардо Ф., Ляйпле М. Социальное влияние / пер. с англ. под ред. А. Свенцицкого. Санкт-Петербург : Питер, 2011. 448 с.
3. Лавренко О. Групи та їх соціально психологічний феномен. *Соціальна психологія*. 2003. № 1. С. 73–86.
4. Ліщинська О.А. Активність деструктивних організацій як загроза безпеці спільноти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2008. № 1. С. 45–56.
5. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 448 с.

**PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF THE INFLUENCE OF THE GROUP
ON THE PERSONALITY ON THE EXAMPLE OF STUDENT GROUPS****Nataliia Yunh***Odessa I.I. Mechnikov National University,
2, Dvoryanska St., Odessa, Ukraine, 65082
e-mail: YNV_2010@mail.ru***Khrystyna Kovalska***Odessa I.I. Mechnikov National University,
2, Dvoryanska St., Odessa, Ukraine, 65082
e-mail: KK_Kov@ukr.net*

The article is devoted to theoretical and empirical research of the influence of group identity on the example of the student groups.

The objective of the study is to reveal characteristics of the group and of the whole person as object of psychological analysis and research.

To achieve the tasks required to perform the theoretical aspects of this problem in the psychological literature, find out the main parameters, characteristics and classification of groups, and a study of the psychological characteristics of the group influence on the personality of the example of the student groups.

“Personality” is a concept that denotes everything that is in man, supernatural, historical. The concept of “personality” emphasizes the common humanity of the features, we can say that “personality” is a characteristic of a person by those traits that are influenced by social environment.

The aim of our empirical research was to study the characteristics of the group influence on the personality. When planning the study, we set ourselves the task to reveal the theoretical aspects of the study of groups; determine the characteristics of the group influence on the personality; to explore the impact on individuals, as well as those areas of personality that are most malleable to influence.

We have put forward a hypothesis that group cohesion is directly proportional to the psychological state of the individual. To prove it we helped the chosen methodology. As a result of the correlation was established, there are significant feedbacks between group cohesion and the stress and anxiety of its participants. This means that the more the cohesion of the group members, the less anxiety and stress among the participants and is less influenced by the group to the individual. Data correlation pokazhut snacks group processes in the psychological status of all group members.

Is determined by the content of the concept and characteristics of the phenomenon of the group influence on the personality.

Key words: group, personality, interrelation, influence, positive influence, negative influence, conformism.